

Colloquia Epistolaria Юрій Луцький і Богдан Рубчак
Юрій Луцький і Юрій Тарнавський

Публікація,
текстологічне опрацювання
і коментарі
Ольги Лучук

Листи з фонду Юрія Луцького опубліковано з дозволу Архіву Торонтського університету (Торонто, Канада).

Листи з колекції Нью-Йоркської групи (архів ім. Бахметєва, Колумбійський університет, Нью-Йорк, США) опубліковано з дозволу Богдана Рубчака і Юрія Тарнавського.

Letters from the George S. N. Luckyj fonds are published with the permission of the University of Toronto Archives (Toronto, Canada).

Letters from the New York Group Papers (Bakhmeteff Archive, Columbia University, New York, USA) are published with the permission of Bohdan Rubchak and Yuriy Tarnawsky.

УДК 82.6[Ю. Луцький+Б. Рубчак]
[Ю. Луцький+Ю. Тарнавський]
[О. Лучук+Б. Рубчак]

Л 87

© Ольга Лучук,
текстологічне опрацювання, коментарі, 2016
© «Акта», видання, 2016
ISBN 978-966-8917-76-9

Оглав

Ольга Лучук. Юрій Луцький і поети Нью-Йоркської групи

v

Юрій Луцький і Богдан Рубчак:

Листування (1968–1990 рр.)

1

Юрій Луцький і Юрій Тарнавський:

Листування (1960–1978 рр.)

146

Ольга Лучук. Історія одного епістолярного діалогу

221

Джерела та згадувані твори

277

Показчик імен і назв

284

Юрій Луцький і поети Нью-Йоркської групи

Творчий доробок професора Юрія Луцького (1919–2001), відомого вченого-славіста й перекладача української літератури англійською мовою, охоплює понад 30 книжкових видань¹, а в останні роки ще й доповнений його спогадами² та щоденниковими записами³. Наукова, перекладацька та мемуарна спадщина проф. Луцького щойно тепер поволі стає об'єктом пильнішого розгляду й осмислення. Проте, поза увагою дослідників залишається багатюща епістолярна спадщина науковця, який упродовж свого життя дуже активно підтримував тісні професійні, творчі та дружні контакти з багатьма знаними людьми.

Юрій Луцький у різні роки листувався з поетами Нью-Йоркської групи. Його листування з Еммою Андієвською, Романом Бабовалом, Богданом Бойчуком, Богданом Рубчаком і Юрієм Тарнавським зберігається в різних архівних колекціях. У цій статті використано матеріали з архіву Юрія Луцького в Торонтському

¹ Див.: Bibliography of the Works of G. S.N. Luckyj // In Working Order... – P. 1–8.

² *Луцький Юрій*. На перехресті; *Луцький Юрій*. На сторожі.

³ *Луцький Юрій*. Роки сподівань і втрат.

університету (Торонто, Канада)⁴, а також архівні матеріали Нью-Йоркської групи з архіву імені Бахметьєва в Колумбійському університеті (Нью-Йорк, США)⁵.

Варто зазначити, що поети Нью-Йоркської групи як адресати присутні в епістолярії Юрія Луцького вельми непропорційно. Найбільше листів збереглося з листування з Богданом Рубчаком та Юрієм Тарнавським. Щодо Емми Андіївської, то маємо тільки один лист Луцького до неї, та й той, сказати б, “офіційний”, бо написаний тоді, коли Луцький був літературним редактором «Сучасності». Окрім того, цей лист адресований спільно до Емми Андіївської та Івана Кошелівця, із проханням “допомогти підтримати літературну сторону” згаданого часопису: “В нас тепер прийшла посуха на поезію і прозу,— писав Луцький в листі від 18 квітня 1987 року,— і я не знаю, як собі дати раду. Якщо у Вас або у Ваших знайомих є якісь матеріали, то я буду Вам дуже а дуже вдячний, як Ви надішлете мені на мою адресу”⁶.

Саме з часописом «Сучасність» пов’язаний і лист Романа Бабовала до Юрія Луцького від 17 січня 1987 року, єдиний збережений лист із їхньої кореспонденції⁷. Це, властиво, відповідь Романа Бабовала на лист професора Луцького від 8 грудня 1986 року.

⁴ University of Toronto Archives. Luckyj Collection. Accession Numbers: B1995–0017/001; B1996–0015/001; B2003–0004/001. Далі: UTA (з позначенням відповідного архівного документа). Дослідження епістолярію Юрія Луцького здійснено за підтримки Канадського інституту українських студій і Центру європейських, російських та євразійських студій у Торонтському університеті.

⁵ Columbia University. Rare Book and Manuscript Library. Bakhmeteff Archive. New York Group Papers. Series I: Papers of Emma Andiiiev’s’ka. Box 1: Luckyj, George Stephen Nestor; Series VI: Papers of Bohdan Boichuk. Box 5: Cataloged Correspondence: K–R. Folder: Luckyj, George Stephen Nestor; Series VII: Papers of Iurii (George) Tarnavs’kyi. Box 36: Cataloged Correspondence: A–Sl. Folder: Luckyj, George (letters). Далі: NYG Papers (з позначенням відповідної архівної колекції і теки).

⁶ NYG Papers: Box 1. Folder: Luckyj, George Stephen Nestor.

⁷ UTA: B2003–0004/001(03).

Роман Бабовал, дякуючи Луцькому за високу оцінку його перекладів новел італійського письменника Діно Будзатті⁸, пересилає тодішньому літературному редакторові «Сучасності» добірку своїх віршів зі збірки «Нічні перекази», яка мала незабаром вийти друком у Бельгії: «Сподіваюся, що Ви ту десятку віршів допустите до сторінок СУЧАСНОСТІ. В такому разі можна б ту добірку назвати заголовком самої збірки, це значить: НІЧНІ ПЕРЕКАЗИ»⁹.

Також із «Сучасністю» пов'язане листування Луцького з Богданом Бойчуком, яке охоплює два роки — 1985 і 1986. Очевидно, це лише фрагмент їхнього листування (листи зберігаються в двох архівах — у Торонто і Нью-Йорку)¹⁰. Листування, можна гадати, існувало й раніше, але відновилося (знову ж таки, згодом, після довшої перерви) щойно в березні 1985 року, коли Бойчук (як сам писав) «перебрав редагування» літературного відділу «Сучасності» (лист від 24 березня 1985). Це значною мірою «ділова кореспонденція». Бойчук писав, що він намагається «притягнути наших дослідників і науковців (до «Сучасності». — *О. Л.*), щоб вони частинно формували інтелектуальний і творчий процес, як це нормально робиться на Заході. Зрештою, це навіть може бути цікаво й інспіруюче». «Ви, — вів далі Бойчук, звертаючись до Луцького, — в такому процесі завжди були, хочу лише сказати, що двері журналу для Вас відкриті»¹¹.

Заохочений поновленням листовного спілкування, Юрій Луцький поділився з Богданом Бойчуком своїми планами щодо наукової співпраці: «Відійшовши на емеритуру, я думаю більше часу віддати «Сучасності». Я вже дав пару рецензій, спогади мого батька і інтерв'ю. Постараюсь дати більше. Ось, наприклад, за три

⁸ Одна новела Діно Будзатті («Спільна фотографія», переклад з італійської Романа Бабовала) була надрукована в березневому числі «Сучасності» за 1987 рік.

⁹ Добірка віршів Романа Бабовала п.н. «Нічні перекази» дійсно з'явилася на сторінках «Сучасності» (ч. 6 за 1987 рік).

¹⁰ UTA: B1995-0017/001(17); NYG Papers: Box 5. Folder: Luckyj, George Stephen Nestor.

¹¹ UTA: B1995-0017/001(17).

тижні буду мати доповідь про Шевченка і Куліша в НТШ в Нью-Йорку (коли хочете послухати і сказати, чи надається для Вас, прийдіть на доповідь в суботу, 20 квітня, в 4 год. в приміщенні НТШ). Питаєте, над чим працюю. Отже я закінчив коротку монографію про Кирило-Методіївське Братство в англ[ійській] мові, але вона ще мусить перейти другу редакцію. Позатим я взявся до перекладу монографії П. Зайцева про біографію Шевченка. Вона забере мені досить часу. Я взагалі тепер більше сиджу в 19 сторіччі, там було всетаки менше свинств, як в 20-му” (лист від 2 квітня 1985)¹².

Текст своєї доповіді про Шевченка й Куліша Юрій Луцький справді передав Богданові Бойчуку, і та доповідь останньому дуже сподобалась. “Як Ви відмічуєте,— писав Бойчук Луцькому в листі від 10 травня 1985,— про це треба писати і ставити взаємини Шевченка з Кулішем у правильну перспективу. Зрештою, це дуже цікаві речі”¹³. Ця правильна перспектива, зокрема, пов’язана з тим, що під ту пору (та й тепер) ще не до кінця українське суспільство осмислило й оцінило роль Пантелеймона Куліша в нашому національному розвитку. Роздумами про рецепцію Куліша й закінчується цей лист: “Не знаю, чи те, що Ваша книжка листів Пантелеймона Куліша” <...> не розходиться, є наслідком того, що наша публіка не готова цю проблему сприймати. В нас, мені здається, нема ще традиції для такого рода видань і нема читача. Іншими словами, це проблема рівня культури”¹⁴. Сама ж стаття Луцького п.н. «Ще до теми “Шевченко і Куліш”» була надрукована в 11-му числі «Сучасності» за 1985 рік.

Імовірно, за намовою Богдана Бойчука, Юрій Луцький передав для публікації в «Сучасності» ще й інші свої шевченкознавчі статті — «Шевченко, Куліш і граф Орлов» і «Шевченкові

¹² NYG Papers: Box 5. Folder: Luckyj, George Stephen Nestor.

¹³ УТА: В1995–0017/001(17).

¹⁴ Мова про «Вибрані листи Пантелеймона Куліша українською мовою писані» (Торонто, 1984).

¹⁵ УТА: В1995–0017/001(17).

зустрічі з Мазепою». У вересні 1986 року листування (упродовж якого Луцький надіслав Бойчукові 10 листів) несподівано перервалося — власне тоді, коли Луцький, тепер сам як новий літературний редактор «Сучасності», звернувся до Бойчука “з проханням допомогти журналові співпрацею” (лист від 8 вересня 1986)¹⁶.

В архіві Торонтського університету зберігаються 4 листи Юрія Луцького до Богдана Рубчака і 11 листів Рубчака до Луцького¹⁷. Це листування значною мірою доповнюють матеріали з приватного архіву Богдана Рубчака. Зібране листування складається з 64 листів і охоплює три періоди: 1968–1969, 1975–1981, 1985–1990¹⁸.

Перший період стосується головно видання «Остап Луцький — молодомузець»¹⁹. Юрій Луцький у той час планував видати збірку матеріалів на пошану свого батька Остапа Луцького і звернувся до Богдана Рубчака з проханням написати передмову до цього видання. Розпочинається цей сюжет листом Луцького від 10 червня 1968 року, початок якого доволі красномовно свідчить про науковий і просто людський такт Юрія Луцького: “Дорогий Пане Колего! Звертаюся до Вас з великим проханням. Знаю, що не маю на це морального права і тому не буду ображений, якщо відмовите мені. Я підготував маленьку збірку документів, яку хочу видати на пошану пам’яті мого батька, Остапа Луцького. Всі матеріали, які я зібрав, пересилаю Вам, щоб Ви докладно в них зор’єнтувались. <...> Хочу Вас просити написати коротеньку передмову (не більше як 500 слів) до цього видання. Не знаю, чи маєте на це час і охоту. Звертаюся до Вас, бо вважаю, що подекуди ідеї батька не чужі і сьо-

ix

¹⁶ NYG Papers: Box 5. Folder: Luckyj, George Stephen Nestor.

¹⁷ УТА: В1995–0017/001(09); В1995–0017/001(11); В1995–0017/001(12); В1995–0017/001(17); В1995–0017/001(20); В1996–0015/001(13); В2003–0004/001(03).

¹⁸ Цілісна добірка листування Юрія Луцького й Богдана Рубчака друкується в цьому виданні на сс.1–145.

¹⁹ Див.: «Остап Луцький — молодомузець».

Юрій Луцький, проте, дещо скептично був налаштований щодо реальних змін: “Фермент на Україні дійсно поважний, як кажете. Лише ще не видно, чи з того щось путнього буде. Письменники погаласують, погаласують та й перестануть. З другого боку, не є виключене, що “гласность” доведе до стану культури без партії, як сталося в Польщі і Югославії. Та поки Щербицький сидітиме на своєму пості, цього не станеться на Україні. Взагалі живемо в цікавих часах. Жаль тільки, що до розвалу імперії прийде аж по моїй (але не по Вашій) смерті” (лист від 10 жовтня 1988)²⁸. Або: “Я остаюсь великим скептиком, бо поки всім там верховодить партія, рішучих змін не може бути” (лист від 7 січня 1989)²⁹.

xii

Це також час, коли Юрій Луцький уже перебуває на пенсії, але й далі активно працює над різними проектами. У цей період він, зокрема, перекладає книжку Павла Зайцева про Шевченка³⁰, готує друге видання збірки оповідань українських авторів у перекладі англійською мовою³¹, пише монографію про Кирило-Методіївське братство³² та ін. У цей-таки період обговорюються проблеми, наявні в журналі «Сучасність», бо обом належить, щоб часопис був поважний і цікавий. Богдан Рубчак, вітаючи Юрія Луцького з новою посадою (Луцький тоді став літературним редактором «Сучасності». — *О. Л.*), досить високо поціновує авторитет Луцького: “Сподіваюся, що Ваш авторитет допоможе навести порядок в ситуації, яка (правду кажучи) трохи збардачилася. Між нами, раджу Вам відразу “поставити на своє місце” homo politicus-ів, які будуть намагатися втручатися в Ваш

²⁸ Лист із приватного архіву Богдана Рубчака.

²⁹ Лист із приватного архіву Богдана Рубчака.

³⁰ Див.: *Zaitsev, Pavlo. Taras Shevchenko: A Life.*

³¹ Збірка оповідань вийшла друком щойно 1995 року: *Modern Ukrainian Short Stories / Revised First Edition.*

³² Ця монографія п.н. «Young Ukraine: The Brotherhood of Saints Cyril and Methodius, 1845–47» вийшла друком 1991 року у видавництві Оттавського університету (University of Ottawa Press).

труд. Це треба робити безапеляційно й категорично. Так робив Юрій Володимирович [Шевельов.— О. Л.]. І саме Ваш авторитет (як і його) допоможе Вам у цьому. В усякому разі, не зневірюйтеся, бо саме такий, як Ви, там дуже потрібний. Справи виглядають невесело, особливо з літературним відділом, і цей відділ політикуси можуть ліквідувати. А це була б смерть «Суч[асност]і», бо хто тепер потребує "нашої" політики? <...> Ми на Вас дивимося, як на рятівника, який витягне (висловлюючися по-народницькому) віз із болота. Кріпіться, держайте (висловлюючися по-ваплітянському) і доброї Вам плавби! Бо Ви тепер майстер нашого корабля” (лист від 15 серпня 1986)³³.

Юрій Луцький, за його ж словами, не почувався “майстром корабля” і тому завжди був вдячний Богдану Рубчакові за поради, бо цінував його як літературознавця і поета: “Маєте рацію, коли кажете, що треба звернути увагу на літературознавство. <...> Я постараюсь розрухати трохи наших молодших авторів” (лист від 20 серпня 1986)³⁴.

Говорячи про Нью-Йоркську групу, варто згадати ще про одне листування. В архіві ім. Бахметьєва Колумбійського університету зберігаються 27 листів Юрія Луцького до Юрія Тарнавського і 2 листи Юрія Тарнавського до Юрія Луцького³⁵, а в архіві Торонтського університету — 6 листів Тарнавського до Луцького³⁶. Це листування, що налічує загалом 35 листів і охоплює період від 1960-го до 1978-го року, кидає світло на справу публікації українських дум в англomовному перекладі Юрія Тарнавського й Патриції Килини³⁷.

Як відомо, книжка «Ukrainian Dumy» була опублікована на 1979 року як спільне видання Канадського інституту україн-

³³ УТА: В1995–0017/001(20).

³⁴ Лист із приватного архіву Богдана Рубчака.

³⁵ NYG Papers: Box 36. Folder: Luckyj, George (letters).

³⁶ УТА: В1995–0017/001(06); В1995–0017/001(07); В1995–0017/001(08); В1995–0017/001(09).

³⁷ Цілісна добірка листування Юрія Луцького та Юрія Тарнавського друкується в цьому виданні на сс.146–219.

ських студій та Гарвардського українського наукового інституту³⁸. Ця книжка являє собою *editio minor* українських дум з паралельним перекладом англійською мовою, бо *editio major*, тобто, як зазначено у видавничій примітці на початку книжки, “the complete edition, with textual variants, scholarly introductions, and full annotations”³⁹ планувалося видати згодом у видавництві Гарвардського університету (щоправда, ця ідея, яку підтримували — з-поміж інших — професори Гарвардського університету Альберт Лорд⁴⁰ й Ігор Шевченко⁴¹, не була, на жаль, зреалізована). Утім, праця навіть над “скромнішим” виданням тривала майже два десятиліття. На першу згадку про працю над перекладом українських дум натрапляємо в листі Юрія Тарнавського від 25 червня 1960 року: “Працюємо тепер з дружиною над перекладами Дум. Вже переложили 4 («Втеча трьох братів», «Маруся Богуславка», «Олексій Попович» та «Козак Голота»). Думаємо перекласти ще декілька, так що може зібратися досить на поважну книжку”⁴².

Юрій Луцький усіяко підтримував ідею видати англомовні переклади українських дум і навіть обіцяв зацікавити в цьому одне з університетських видавництв: “Головне — видати так, як треба — академічно”, — пише він у листі від 30 червня 1960 року⁴³. Наступного 1961 року Луцький пише Юрію Тарнав-

³⁸ Див.: *Ukrainian Dymy* / Trans. by George Tarnawsky and Patricia Kilina; Introduction by Natalie Kononenko Moyle.

³⁹ Повне видання, з варіантами текстів, науковими передмовами і докладними коментарями (англ.).

⁴⁰ Про зацікавлення проф. Альберта Лорда українськими думами в перекладі англійською мовою Юрій Луцький згадує в листі до Омеляна Пріцака від 15 квітня 1980 року; див.: *Colloquia Epistolaria: Омелян Пріцак і Юрій Луцький*. — С. 100–101.

⁴¹ Проф. Ігор Шевченко як можливий куратор англомовного видання українських дум згадується в листуванні Юрія Луцького з Юрієм Тарнавським в листопаді 1977 року; див.: *NYG Papers: Box 36. Folder: Luckyj, George (letters)*.

⁴² UTA: B1995–0017/001(06).

⁴³ *NYG Papers: Box 36. Folder: Luckyj, George (letters)*.

ському, що з'явилася можливість видати думи: в жовтні 1962 року Комітет українців Канади планував провести в Торонто "український тиждень". Луцький, як дорадник у тих справах, запропонував, що "найкращим і найтривалішим вкладом в той "тиждень" була б якась добра публікація". "В зв'язку з тим, — пише він Тарнавському, — прийшла мені думка про Ваші Думи. Чи не можна б, наприклад, скласти таке видання: оригінали головніших дум поруч з перекладами? Видання мусіло б мати передмову і редактора, але про це я вже подбав би" (лист від 21 грудня 1961)⁴⁴. Зайве казати, що Юрій Тарнавський був дуже втішений такою пропозицією.

Відтоді починається активна співпраця над думами між двома Юріями. Луцький просить надіслати йому список дум, які вже перекладено, щоб зорієнтуватися, також обіцяє зретагувати примітки і передмову, вважає, що треба б додати ще щонайменше шість дум, щоб збірка вийшла "репрезентативною" (лист від 4 квітня 1962)⁴⁵. Було погоджено, що рукопис піде до видавництва в жовтні 1962 року. Очевидно, виникло питання про те, хто зможе написати фахову передмову до такого видання. Луцький пропонує це зробити своєму колишньому студентові — Робертові Климашу, який спеціалізувався у фольклорі. На жаль, це був не надто вдалий вибір.

Як видно з листів, переклад дев'яти дум був готовий у січні 1963 року, зокрема, у листі від 4 січня 1963 року Луцький пише, що отримав дев'ять дум, котрі "читаються легко і приємно"⁴⁶. Він, однак, пропонує додати ще деякі думи. Передмова Роберта Климаша була готова в червні, але за словами Луцького, вона "була куца і суха" (лист від 13 червня 1963)⁴⁷. Згодом Луцький пише, що з великою насолодою прочитав переклади дум, і висловлює своє "признання за працю, яка дала такі щасливі висліди" (лист від

⁴⁴ NYG Papers: Box 36. Folder: Luckyj, George (letters).

⁴⁵ Там само.

⁴⁶ Там само.

⁴⁷ Там само.

пропонував видати тут "пейпербек" з оригінальними текстами і Вашими перекладами і без критичного апарату. Це був би текст для студентів і таке видання не перешкодило б тому, щоб пізніше Гарвард видав повне академічне видання дум. Маю надію, що Ви і Ваша бувша дружина погодитесь на таку публікацію. Фірмувати видання буде Інститут і Гарвард. Переклад буде оплачений" (лист від 23 листопада 1977)⁵⁵. Юрій Тарнавський, звісно, погодився: "Я вже дістав був вістку про виданням «Дум» від проф. Шевченка і дав йому свою згоду на обидва видання, прохаю тільки, щоб "copyright" був в імені: "Yuriy Tarnawsky and Patricia Kilina". Зауважте, що я міняю George на Yuriy (повертаю до джерел)" (лист від 30 листопада 1977)⁵⁶. У липні 1978 року Луцький знову пише про видання дум: "Поволі підготовляємо двомовне видання «Дум» з Вашими перекладами, які якраз ми одержали з Гарварду. <...> Тому що Гарвард не прислав нам українських текстів, з яких Ви робили переклади, я був би Вам дуже вдячний, якщо Ви доставили б нам ті тексти. Тоді не було б дальшої задержки. Проф. Кононенко-Мойл вже написала коротку передмову і ми хотіли б віддати все до друку у вересні" (лист від 25 липня 1978)⁵⁷.

Таким є кінець листування між Юрієм Луцьким та Юрієм Тарнавським (принаймні, це те, що збереглося). Українські ж думи вийшли друком 1979 року⁵⁸. Значною мірою вони з'явилися саме завдяки заохоченню й підтримці професора Луцького. Очевидно, такий "пролонгований процес" видання був пов'язаний не з "труднощами перекладу", а з відповідними коштами (чи, радше, їх браком), аби зреалізувати той перекладний проект у вигляді книжки. Про не вельми радісні перипетії цього видання упродовж 1960–1970-х років можна скласти собі доволі цілісну картину саме з листування між Юрієм Луцьким і Юрієм Тарнавським.

⁵⁵ NYG Papers: Box 36. Folder: Luckyj, George (letters).

⁵⁶ Там само.

⁵⁷ Там само.

⁵⁸ Див. прим. 38.

Назагал листування Юрія Луцького з поетами Нью-Йоркської групи — це яскравий приклад співпраці талановитих людей та їхнього вміння знаходити компроміси заради загального добра. У цьому листуванні також яскраво простежується ставлення кореспондентів до різноманітних подій, людей і явищ як на еміграції, так і в Україні.